

Łódź, 8 sierpnia 2024 r.

dr hab. Alina Wróbel, prof. UŁ
Wydział Nauk o Wychowaniu
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Oktawii Zalewskiej na temat:
„Poczucie sensu życia a wybrane zasoby osobiste wychowanków pieczy zastępczej stojących
u progu samodzielności” (ss. 214)**

przygotowanej pod naukowym kierunkiem dr hab. Danuty Wosik-Kawali, prof. UMCS

**Recenzja przygotowana na wniosek Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki
Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie**

1. Wstęp

Pani mgr Oktawia Zalewska przygotowała rozprawę doktorską na temat „Poczucie sensu życia a wybrane zasoby osobiste wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu samodzielności”, promotorką pracy była dr hab. Danuta Wosik-Kawała, prof. UMCS.

Tytuł rozprawy zapowiada projekt badawczy odnoszący się do podstawowej kategorii egzystencjalistycznej, który osadzony został w kontekście wybranych zasobów osobistych wychowanków pieczy zastępczej, stojących u progu samodzielności. Stąd przyjąć należy, iż przedmiotem zainteresowań poznawczych doktorantki jest tematyka osadzona na pograniczu filozofii, wiedzy psychologicznej i pedagogicznej, w tym teoretycznych podstaw oraz aktualnie stosowanych rozwiązań praktycznych, dotyczących pieczy zastępczej.

Badane zagadnienie ma bardzo duży potencjał badawczy oraz interdyscyplinarne źródła teoretyczne. Biorąc pod uwagę obrany przedmiot badań, pragnę podkreślić oryginalność zainteresowań poznawczych Autorki pracy oraz zrealizowanego projektu badawczego. Jest to warte uwagi, ponieważ Doktorantka zrealizowała projekt badawczy, którego teoretyczne, w tym epistemologiczno-metodologiczne podstawy, zaczerpnęła z wiedzy psychologicznej i stosowanych w badaniach psychologicznych procedur, metod i narzędzi badawczych. Tym bardziej podkreślić należy oryginalność przeprowadzonych badań, zastosowanych narzędzi i kompetencji jakimi wykazała się w powyższym zakresie pani Oktawia Zalewska.

Swoją opinię na temat rozprawy doktorskiej mgr Oktawii Zalewskiej przedstawię uwzględniając dwie podstawowe perspektywy: perspektywę odnoszącą się do formy dysertacji, czyli jej struktury, języka i zgodności tytułu z treścią pracy oraz perspektywę odnoszącą się do zawartości merytorycznej pracy, która przesądza o ostatecznej konkluzji.

2. Ocena przedłożonej rozprawy

A. Struktura pracy

Recenzując przedłożoną pracę doktorską w pierwszej kolejności pragnę zwrócić uwagę na jej strukturę. Praca składa się z wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia i bibliografii, spisu tabel i wykresów oraz aneksów. Analizując strukturę pracy należy podkreślić, iż jest ona uporządkowana, przejrzysta i osadzona w literaturze przedmiotu. Treści i rozważania zamieszczone w poszczególnych rozdziałach dopełniają się wzajemnie, dzięki czemu tok pracy jest logiczny, spójny i odwzorowuje poszukiwania badacze Autorki pracy.

Tytuł recenzowanej dysertacji jest zgodny z jej zawartością, adekwatnie sygnalizuje kontekst w jakim osadzone zostały zrealizowane badania. Jednak podkreślić należy, że w treści recenzowanej dysertacji, proporcja istniejąca między analizą teoretycznych podstaw zrealizowanych badań, a opracowaniem wyników badań własnych wskazuje na to, iż przywołanie zgromadzonych danych, wskazanie badanych zależności oraz zrealizowane analizy, stanowią kluczową wartość zrealizowanego projektu i urzeczywistniają kompetencje badawcze Doktorantki. Można oczywiście dyskutować, nad zastosowaną procedurą badawczą oraz nad tym, że zależność istniejącą między poczuciem sensu życia a wybranymi zasobami osobistymi wychowanków pieczy zastępczej można inaczej badać, na przykład w podejściu jakościowym, zwłaszcza, że poczucie sensu życia jest kategorią egzystencjalną, ale podkreślić należy, że zastosowana procedura badawcza została w recenzowanej pracy gruntownie uzasadniona.

B. Teoretyczne podstawy badań i ich aplikacja na grunt autorskiego projektu

Biorąc pod uwagę zakres przeprowadzonych badań, należy zwrócić uwagę na to, iż podstawowymi kategoriami badawczymi w zrealizowanym projekcie były:

- sens życia i interdyscyplinarne konteksty dotyczące tej kategorii;
- zasoby osobiste jako pojęcie, którego desygnaty warunkują pomyślne funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie.

W związku z tym Autorka recenzowanej pracy dokonała analizy wybranych koncepcji sensu życia odwołując się do literatury z zakresu filozofii greckiej, kultury judeochrześcijańskiej oraz myśli psychologicznej. Biorąc pod uwagę fakt, iż recenzowana praca jest podstawą ubiegania się o stopień doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, moim zdaniem, w części teoretycznej pracy zabrakło szerszego odwołania się do tekstów pedagogicznych dotyczących pedagogiki egzystencjalnej.

Kolejny rozdział pracy to rozważania dotyczące wybranych zasobów osobistych wychowanków pieczy zastępczej. Zasoby osobiste uwzględnione w zrealizowanym projekcie wybrane zostały ze względu na ich funkcję, czyli ich znaczenie dla pomyślnego funkcjonowania wychowanków pieczy zastępczej. Mgr Oktawia Zalewska przyjęła, że zasoby osobiste, które mogą mieć związek z kształtowaniem się w człowieku, w tym przypadku w wychowanku pieczy zastępczej, poczucia sensu życia i sprzyjają pozytywnemu wejściu w dorosłość to:

- prężność psychiczna;
- radzenie sobie ze stresem;
- poczucie własnej skuteczności;
- samoocena.

Także w tej części pracy dominują odwołania do literatury psychologicznej, a także wskazanie na zastosowanie w realizowanych badaniach narzędzi psychologicznych w postaci *Skali Pomiaru Prężności (SPP- 18)* autorstwa Niny Ogińskiej-Bulik i Zygryda Juczyńskiego, czy też *Kwestionariusz Samooceny (SES)* Morrisa Rosenberga.

Rozdział trzeci (ss. 46-56) recenzowanej pracy to analizy i przywołania dotyczące:

- współczesnej interpretacji znaczenia i zadań pieczy zastępczej;
- ram organizacyjnych pieczy zastępczej;
- form pieczy zastępczej;
- procesu usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej i jego uwarunkowań.

Biorąc pod uwagę treść analiz zamieszczonych w tym rozdziale należy podkreślić, iż są to rozważania oparte głównie na literaturze pedagogicznej oraz podstawach formalno-prawnych działalności opiekuńczo-wychowawczej realizowanej wobec dzieci, których rodzice nie mogą sprawować nad nimi opieki i nie są w stanie realizować obowiązków wychowawczych.

Kolejna część recenzowanej pracy to rozdział zawierający opis metodologicznych podstaw badań własnych, zrealizowanych przez mgr Oktawię Zalewską. W tym rozdziale wskazany

został cel badań, czyli „określenie zależności między poczuciem sensu życia a wybranymi zasobami osobistymi badanych wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, stojących u progu usamodzielnienia, jak również ustalenie typów wychowanków pieczy zastępczej na podstawie posiadanego przez nich poczucia sensu życia oraz zasobów osobistych”¹, sformułowane zostały hipotezy, a także przyjęta problematyka badawcza oraz opisana została zastosowana metoda i technika badawcza. Na uwagę zasługuje także bardzo wnikliwe opracowanie i charakterystyka zastosowanych narzędzi badawczych, czyli:

- *Autorskiej Skali Poczucia Sensu Życia (SPJŻ);*
- *Skali Poczucia Prężności (SPP-18);*
- *Kwestionariusza Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych – CISS;*
- *Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności – GSES;*
- *Skali Samooceny – SES Morrisa Rosenberga.*

W tym miejscu pragnę podkreślić, iż wysoko oceniam uzasadnienia zawarte w treści pracy, dotyczące zastosowania poszczególnych narzędzi badawczych.

Rozdział dotyczący metodologicznych podstaw zrealizowanych badań zamykają następujące treści:

- opis organizacji i przebiegu badań;
- wykaz danych socjodemograficznych, charakteryzujących grupę osób badanych
- przywołanie adekwatnych do przyjętych celów badań i zgromadzonych danych, metod analiz statystycznych.

C. Zrealizowane badania i ich efekty

Zapoznając się z treścią rozdziałów odnoszących się do zrealizowanych badań pragnę podkreślić, iż mgr Oktawia Zalewska skrupulatnie wywiązała się z zadania, które przed sobą postawiła.

Rozdział piąty dysertacji, to prezentacja otrzymanych wyników badań ujęta w postaci tabel, wykresów oraz towarzyszących im analiz. Analizy poprowadzone w powyższym zakresie są bardzo merytoryczne, oparte zostały na bardzo dokładnej analizie poszczególnych wartości.

Analizy zawarte na stronach od 86 do 159 dotyczą otrzymanych wyników badań w zakresie:

---

¹ Recenzowana praca, s. 58.

- poczucia sensu życia badanych wychowanków instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia w świetle badania *Skalą Poczucia Sensu Życia (SPJŻ)*;
- prężności wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia w świetle badania *Skalą Poczucia Prężności (SPP-18)*;
- radzenia sobie ze stresem wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia w świetle badania *Kwestionariuszem Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych (CISS)*;
- poczucia własnej skuteczności wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia w świetle badania *Skalą Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)*;
- samooceny wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia w świetle badania *Skalą Samooceny Rosenberga (SES)*;

a także zależności między:

- poczuciem sensu życia a prężnością psychiczną badanych wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia;
- poczuciem sensu życia a rdzeniem sobie ze stresem badanych wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia;
- poczuciem sensu życia a poczuciem własnej skuteczności badanych wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia;
- poczuciem sensu życia a samooceną badanych wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia.

Analizę otrzymanych wyników badań własnych podsumowuje autorska typologia wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu usamodzielnienia, sformułowana na podstawie ich poczucia sensu życia i wybranych zasobów osobistych. Biorąc pod uwagę średnie wyniki poczucia sensu życia i wybranych zasobów osobistych oraz analizę skupień wyróżnione typy wychowanków nazwano następująco:

- typ zadaniowy dobrze funkcjonujący o wysokim poczuciu sensu życia;
- typ emocjonalny źle funkcjonujący o niskim poczuciu sensu życia;
- typ poszukujący dobrze zapowiadający się o przeciętnym poczuciu sensu życia;
- typ nieposzukujący o obniżonym poczuciu sensu życia.

Abhr

Zrealizowany projekt badawczy sytuowany jest w dziedzinie nauk społecznych, na pograniczach kilku dyscyplin, równocześnie jest przykładem aplikacji wiedzy psychologicznej i wynikającego z niej „oprzyrządowania” badawczego na grunt badań dotyczących zjawiska pedagogicznego, związanego z funkcjonowaniem instytucji życia społecznego, w tym rodzinnego. Na uwagę zasługuje także to, iż Doktorantka otrzymane wyniki badań własnych odnosi do wyników badań realizowanych przez innych badaczy w Polsce, czy też w innych krajach. Jest przy tym świadoma ograniczeń zrealizowanego przez siebie projektu badawczego oraz kontekstualności przywoływanych wyników badań, zrealizowanych przez innych badaczy. Ważnym efektem zrealizowanego projektu są wskazania dotyczące zmian w zakresie działalności wychowawczej realizowanej wobec wychowanków pieczy zastępczej, dotyczącej między innymi komunikacji, przeciwdziałania zachowaniom ryzykownym, czy też noszącym znamiona demoralizacji. Na szczególną uwagę zasługuje to, iż w rozdziale stanowiącym podsumowanie i dyskusję wyników badań (ss. 160-176) wskazano wiele zależności i implikacji, które mają istotne znaczenie dla projektowania sytuacji wychowawczych, pozytywnie przekładających się na poczucie sensu życia wychowanków pieczy zastępczej oraz posiadanych przez nich zasobów osobistych. Biorąc pod uwagę pedagogiczny charakter projektu, uważam, iż propozycje aplikacji otrzymanych wyników badań na grunt wychowawczo-opiekuńczy powinny być jeszcze bardziej dokładnie wyartykułowane, tym bardziej, iż ma to fundamentalne znaczenie dla teoretycznych podstaw praktyki wychowawczej realizowanej w tej dziedzinie praktyki społecznej, w tym pedagogicznej. W pracy zabrakło także szerszego uszczegółowienia dotyczącego tego, jakie kompetencje wychowawców i rodziców zastępczych należy rozwijać, aby pozytywnie przełożyło się to na poczucie sensu życia i zasoby osobiste ich wychowanków.

Podsumowując pragnę podkreślić, iż wysoko oceniam świadomość metodologiczną Doktorantki, jej krytyczną postawę wobec ograniczeń badań własnych oraz kompetencje w zakresie analizy materiału zgromadzonego w trakcie badań.

D. Język recenzowanej pracy i uwagi edytorskie

Tok narracji jest bardzo płynny a język recenzowanej pracy doktorskiej jest precyzyjny, spełnia standardy obowiązujące na tym etapie rozwoju naukowo-badawczego. Wywód jest logiczny i uporządkowany, a towarzyszące rozważaniom tabele i wykresy są dokładnie opracowane oraz uporządkowane. Czytając pracę odnosi się wrażenie, że Autorka panuje nad

tekstem, umiejętnie i adekwatnie przywołuje różnorodne wątki teoretyczne, czy też wyniki badań.

E. Cytowana literatura

Literatura, do której odwołała się Autorka recenzowanej pracy jest bogata, ma charakter interdyscyplinarny, stanowi intersujący wykaz źródeł. Na uwagę zasługuje fakt, iż Doktorantka odwołała się do licznych tekstów anglojęzycznych.

Konkluzja

Recenzowana dysertacja doktorska dotyczy oryginalnego projektu badawczego, którego celem było określenie zależności istniejących między poczuciem sensu życia a wybranymi zasobami osobistymi badanych wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, stojących u progu usamodzielnienia. Zrealizowane badania osadzone zostały w interdyscyplinarnym kontekście, na pograniczu wiedzy filozoficznej, psychologicznej i pedagogicznej. Oryginalne walory pracy dotyczą jej struktury, zrealizowanego projektu badawczego, zastosowanej metody, techniki i narzędzi badawczych, a także otrzymanych wyników badań i ich analizy. Doświadczenie badawcze wynikające z tak przeprowadzonych badań, stanowi ważny potencjał rozwojowy, umacniający kompetencje mgr Oktawii Zalewskiej.

Biorąc pod uwagę warunki i wymagania określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 742 z późn. zm.), a dalej jakość zrealizowanego projektu badawczego oraz rozważania i opracowania zawarte w recenzowanej rozprawie, stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca doktorska mgr Oktawii Zalewskiej, zatytułowana „Poczucie sensu życia a wybrane zasoby osobiste wychowanków pieczy zastępczej stojących u progu samodzielności” spełnia kryteria stawiane tego typu pracom i wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie o dopuszczenie autorki pracy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

2023

Andrzej